

«ПРАВИЛО ПОЛОВИН» ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ: ЛОКАЛЬНИЙ ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ВИМІР

“HALF RULE” OF DIABETES MELLITUS: LOCAL TERRITORIAL MEASUREMENT

Статтю присвячено дослідженню підтвердження/спростування «правила половин» щодо проблем захворюваності на цукровий діабет у межах територіальної громади, зокрема міста Херсона, яке проводилося на базі трьох комунальних медичних закладів.

Ключові слова: цукровий діабет (ЦД), медико-соціальні проблеми, охорона здоров'я, профілактична робота.

Статья посвящена исследованию подтверждения/опровержения «правила половин» относительно заболевания сахарным диабетом в рамках территориальной громады, а именно в городе Херсоне, которое проводилось на базе трех коммунальных медицинских учреждений.

Ключевые слова: сахарный диабет (СД), медико-социальные проблемы, здравоохранение, профилактическая работа.

Nowadays continued rapid increase in prevalence and incidence of diabetes mellitus moves toward the scale of the global epidemic. The experts predict the number of people with diabetes will have risen to 552 million by 2030.

Ukraine also is no exception: the rapid growth in prevalence of diabetes continues to rise. It becomes a global medical and social problem. The index of early detection of diabetes has increased by 59,2% in recent years. However, the actual number of patients in Ukraine, according to the epidemiological evidence,

is 2–2,5 times higher because of unidentified cases.

It is associated not only with the progressive increase in the number of patients with diabetes but also with the significant risk factor for developing diabetes complications leading to the loss of working capacity, disability and premature death among this category of patients.

The proof of this is a well-known “rule of halves”, according to which a diagnosis of diabetes is established only in 50% of patients. Only 50% of these patients with established diagnosis receive treatment, only 50% of them try to achieve the results of targeted therapy, and only 50% of them really achieve the results. Thus, only 6% of patients achieve the beneficial results of the treatment, that explains a large number of complications, incapacity and mortality.

The research is intended to confirm or refute “the rule of halves” in diabetes mellitus in the city of Kherson. The analysis of the dispensary observation and rehabilitation in patients with diabetes had been being conducted for 9 months in 2018. We also conducted a public opinion poll for residents of Kherson concerning presence and awareness of the disease, medical and social support in patients with diabetes mellitus.

Together with the medical institutions authorities and activists of civic associations we outlined potential directions and recommendations for preventing diabetes mellitus.

Key words: diabetes, medical and social problems, health care, prevention.

УДК 364.614.4

Коршун Т.В.

к. пед. н., доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології Херсонський державний університет

Черкашина Т.О.

к. соц. н., доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології Херсонський державний університет

Постановка проблеми. Уже давно ні в кого не викликає сумніву те, що цукровий діабет (далі – ЦД) належить до глобальних медико-соціальних проблем. Це підтверджує і Всесвітня організація охорони здоров'я, тому вирішення комплексу проблем, пов'язаних із цукровим діабетом, вважається першочерговим не тільки для національної системи охорони здоров'я, а й для медиків та фахівців інших сфер міських та обласних рівнів. Це зумовлено не лише прогресивним зростанням кількості хворих на ЦД, але й надзвичайно високим ризиком розвитку його ускладнень, які призводять до втрати працездатності, інвалідизації та передчасної смерті хворих цієї категорії [1, с. 45].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз показує, що весь масив опублікованого матеріалу умовно можна розподілити на декілька блоків: перший – суто медичний (М. Власенко – корекція гіперглікемії; М. Гульчій – контроль глікозильованого гемоглобіну; С. Калмиков – динаміка показників вуглеводного обміну та більшість інших);

другий блок пов'язаний із проблемами реабілітації, здебільшого медичної та фізичної (С. Калмиков – особливості методик лікувальної фізкультури, комплексна фізична реабілітація); водночас мусимо констатувати відсутність досліджень соціального спрямування, що підтверджує актуальність статті.

Постановка завдання. У своєму дослідженні ми намагалися підтвердити або спростувати поширене в медицині «правило половин» щодо проблем захворюваності на цукровий діабет. Для досягнення цієї мети нами проведено дослідження громадської думки мешканців м. Херсона щодо обізнаності, наявності захворювання та медико-соціальної підтримки людей із цукровим діабетом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Захворювання на цукровий діабет останніми роками у зв'язку зі стрімким зростанням кількості хворих у усьому світі набуває загрозливого масштабу світової епідемії, за стриманими прогнозами експертів, 2030 р. кількість хворих сягатиме 552 млн осіб [2].

Україна не стала винятком: наявне невпинне зростання поширеності цукрового діабету – показник первинної захворюваності (виявлення) цукрового діабету за останні роки зріс на 59,2%. Однак реальна кількість хворих в Україні, як свідчать результати епідеміологічних досліджень, у 2–2,5 рази вища через недіагностовані випадки хвороби.

Підтвердженням цьому є відоме «правило половини», за яким діагноз ЦД установлено тільки в 50% осіб. З тих, у кого діагноз установлено, лікування отримують 50%, з них тільки 50% намагаються досягти цільових показників лікування і тільки 50% їх досягають. Отже, лише 6% пацієнтів мають ефективний результат лікування, що і пояснює велику кількість ускладнень, випадків непрацездатності та смертності [2].

Кожні 10 секунд світ втрачає людину, хвору на цукровий діабет, кожні 30 секунд проводиться ампутація кінцівки внаслідок ускладнення ЦД. 3 млн людей не знають про наявність у них ЦД, 15–19% хворих вперше дізнаються про захворювання під час гангрені нижньої кінцівки, 75% хворих на ЦД помирають від мікро- та макросудинних ускладнень.

Як свідчить статистика, цукровий діабет збільшує смертність у 2–3 рази; ризик розвитку ішемічної хвороби серця й інфаркту міокарда – у 2 рази, патології нирок – у 17 разів, артеріальної гіпертензії – у 3 рази.

З огляду на вищезазначене, у Херсоні проведено аналіз диспансерного спостереження і реабілітації хворих на цукровий діабет за 9 місяців 2018 р.

Як засвідчив аналіз, у місті надається медична допомога хворим на ендокринну патологію в ендокринологічних кабінетах: КЗ «ХМКЛ ім. А. і О. Тропіних» поліклінік № 1, № 2; КЗ «ХМКЛ ім. Є.Є. Карабелеша», поліклініки № 2; КЗ «ХМКЛ ім. О.С. Лучанського», поліклініки № 1, роботу яких спрямовано на раннє виявлення ендокринних захворювань, зниження гострих і хронічних ускладнень, зниження рівня інвалідності та смертності.

За даними завідувача міським ендокринологічним відділенням, станом на грудень 2018 р. зросла диспансерна група по місту на 3,8%, що становить 22 830 осіб проти 21 997 хворих за 9 міс. 2017 р.

Взято на облік з уперше виявленою патологією 1 337 хворих – 86,7% від усіх уперше взятих, у результаті профогляду – 1 324 (99%).

У місті зросла поширеність ендокринопатії порівняно з 9 міс. 2017 р. на 4% (у Корабельному районі – на 2,3%, у Суворовському – на 3,5%, у Дніпровському – на 6,4%).

Складається і постійно оновлюється реєстр хворих на цукровий діабет.

Усіх хворих на інсулінозалежний цукровий діабет забезпечено високоякісними людськими генно-інженерними інсулінами.

Інваліди з дитинства, хворі з алергією і важкими хронічними ускладненнями, вагітні забезпечуються генно-інженерними інсулінами й аналогами інсуліну імпортного виробництва, засобами їх уведення. Вагітних забезпечено засобами самоконтролю (глюкометри, тест-смужки до них).

У кожній лікувальній установі міста визначено групи ризику і відповідно до цього розроблено плани обстеження осіб із наявними чинниками ризику в кожній терапевтичній ділянці. У поліклінічному відділенні функціонує школа з навчання хворих на цукровий діабет.

Останніми роками значно збільшилася кількість хворих із патологією щитоподібної залози. Питома вага даної групи хворих становить майже половину – 10 678 осіб (46,8%).

Перше місце серед цих захворювань посідає вузловий зоб – 4 212 (39,4%); друге – аутоімунний тиреоїдит (3 054 осіб, 28,6%); 3 місце – післяопераційний гіпотиреоз (1 543, 14,5%).

Кількість хворих на рак щитоподібної залози становить 682 особи (6,4%). Усі випадки раку щитоподібної залози підтверджено морфологічно.

Кількість пролікованих хворих на цукровий діабет знизилася на 6,7% (733 проти 786). Зросла середня тривалість перебування на ліжку хворих на цукровий діабет на 0,2 дн. (9,5 проти 9,3).

Знизилася виявляемість цукрового діабету порівняно з 9 міс. 2017 р. на 19,1% (609 проти 753).

У структурі вперше виявленого цукрового діабету легкі форми становлять 13,5%, важкі – 6,1%.

На момент діагностики із хронічними ускладненнями зареєстровано 59 хворих (9,7%), серед них із синдромом діабетичної стопи – 5 (0,8%).

Ампутовано нижні кінцівки у 2 осіб (0,3%).

Зросла диспансерна група хворих на ЦД у місті – 10 083 хворих (3,8% населення міста).

22,3% хворих на ЦД отримують інсулінотерапію, зокрема 1 748 хворих на цукровий діабет 2 типу (17,3%).

У Центрі хірургії синдрому діабетичної стопи проліковано 174 хворих проти 199 хворих 2017 р. Прооперовано 152 хворих, кількість операцій – 173. Високих ампутацій нижніх кінцівок через ЦД – 1 (стегно). Відсоток високих ампутацій – 1,02%. Летальності не було.

У КЗ «ХМКЛ ім. Є.Є. Карабелеша» з 4 травня 2016 р. працює кабінет діабетичної стопи. За 9 міс. 2018 р. оглянуто 712 осіб, на дому – 154 особи.

Порівняно із 2017 р. зменшилася кількість гнійно-некротичних уражень нижніх кінцівок на 51,4% (35 проти 72). Кількість гангрен зменшилася на 46,2% (21 проти 39). Кількість ампутацій зменшилася на 57,1% (3 проти 7).

У Херсоні за 9 міс. 2018 р. виявлено 10 вагітних із ЦД, з них: 8 нормальних пологів, 1 уроджена аномалія плоду, аборт за медичними показаннями та 1 викидень. На теперішній час – 2 вагітних.

439 хворих на цукровий діабет (4,4%) – інваліди.

За 9 міс. 2018 р. показник первинного виходу на інвалідність через ЦД зменшився на 34,8%.

Серед усіх хворих тих, хто вперше вийшов на інвалідність, – 0,12%. За даними статистики, щороку до 4–5% хворих на ЦД стають інвалідами.

На 80% зросла смертність від ускладнень цукрового діабету (9 проти 5). У працездатно-му віці померло 3 хворих.

В Україні майже 1,3 млн людей хворіють на цукровий діабет. Це за офіційною статистикою. Насправді ж хворих чи не вдвічі більше («правило половин»), просто багато з них навіть не здогадуються про причини свого нездужання: роками скаржаться на стрибки тиску і головний біль, запаморочення та погіршення зору, ковтають пігулки «від голови» і навіть не підозрюють, що такі симптоми можуть свідчити не лише про гіпертонічну хворобу, а й про цукровий діабет.

До цієї недуги багато людей ставляться легковажно, не змінюють способів життя, не дотримуються дієти, як радять лікарі. Правда, перший тип діабету жорстко диктує свої умови – хворий не може обійтися без щоденного контролю цукру в крові й ін'єкцій інсуліну.

Як свідчить спілкування з людьми, в яких виявлено ЦД другого типу, цей діагноз дуже часто не сприймають усерйоз, вважаючи, що є хвороби набагато тяжчі й небезпечніші. Далеко не всі перевіряють рівень компенсації, а нездужання, спричинене високим рівнем цукру, списують на гіпертонію, хвороби серця, нирок або вікові зміни [3].

Під час Дня діабетика в місті Херсоні нами проведено стандартизоване опитування мешканців міста щодо обізнаності, наявності захворювання та медико-соціальної підтримки людей, хворих на ЦД.

Базою опитування стали поліклініка № 1 КЗ «Херсонська міська клінічна лікарня ім. А. і О. Тропіних», поліклініка № 1 та № 2 КЗ «Херсонська міська клінічна лікарня ім. Є.Є. Карабелеша».

Респондентами виступили 379 відвідувачів зазначених поліклінік, які погодилися взяти участь в опитуванні. Використовувався метод випадкової вибірки.

Що стосується обізнаності населення міста Херсона щодо ЦД, то серед опитаних 94% чули або знають про захворювання, 6% не впевнені або взагалі не чули про цукровий діабет, зокрема молодь.

Результати опитування показали, що:
– серед респондентів дане захворювання є у 8% (32 особи) опитаних;

– 45,5% (171 особа) опитаних зазначили, що на цукровий діабет хворі їхні родичі, друзі або знайомі;

– 46,5% (176 осіб) не знають або вважають, що серед їхніх близьких та друзів немає осіб із даним захворюванням (знову спрацьовує «правило половин»).

Та частка респондентів, які зазначили наявність у них особисто або їхніх родичів чи друзів захворювання на ЦД (53,5% / 203 опитаних), зазначили таке:

– 31% хворих отримують, відповідно до законодавства України, безкоштовні медичні препарати;

– 55% хворих не отримують безкоштовних ліків для лікування захворювання або підтримки організму;

– 14% уперше чують про безкоштовне державне забезпечення хворих на цукровий діабет медичними препаратами.

На запитання щодо обізнаності стосовно небезпеки ЦД та його наслідків, опитані мешканці міста дали такі відповіді:

– 69% респондентів стверджують, що їм відомо про небезпеку даного захворювання;

– 18% зазначили, що не знають про небезпеку та наслідки ЦД;

– 13% вагаються з відповіддю, зокрема, не знають усіх можливих наслідків захворювання та методів його лікування.

Щодо наявності знань у респондентів стосовно можливого попередження та профілактики ЦД, а також симптомів, дотримання правильного харчування, стверджувальну відповідь дали 56%; 33% не знають і навіть не чули/не читали, як можна попередити або спробувати уникнути цукрового діабету; 11% респондентів зазначили, що їм важко відповісти на дане запитання. Значною мірою це пов'язано з низькою поінформованістю населення про необхідність своєчасного виявлення та лікування ЦД. Простим і доступним діагностичним методом є обов'язкове визначення цукру в крові, особливо в осіб із групи ризику (надмірна маса тіла; артеріальна гіпертензія; цукровий діабет у близьких родичів; жінки, які народили дитину вагою більше 4 кг).

Серед золотих правил профілактики експерти називають відмову від шкідливих звичок, збалансоване харчування, помірні фізичні навантаження, контроль ваги тіла, а також контроль артеріального тиску, щорічний аналіз крові «на цукор», якщо вам за 40, у вас надмірна маса тіла або у вас є родичі з таким діагнозом. Нормальний рівень цукру в крові – не більше ніж 5,5 ммоль/л.

Висновки з проведеного дослідження. Згідно з результатами теоретичного й емпі-

ричного дослідження, «правило половин» у м. Херсоні діє: 46,5% опитаних не знають або вважають, що ні вони, ні їхні близькі та друзі не мають даного захворювання; 33% не знають (навіть не чули/не читали), як можна попередити ЦД або спробувати уникнути цього захворювання; 11% респондентів зазначили, що їм важко відповісти на запитання щодо наявності знань стосовно можливого попередження та профілактики цукрового діабету.

Констатуємо, що зазначене правило не вдалося перевірити в повному обсязі, оскільки особи, які мають позитивний результат лікування, нами не досліджувалися, що стане предметом подальших наукових розвідок. Але, спираючись на «правило половин», можемо передбачити, що кількість осіб із позитивним результатом лікування серед опитаних має становити приблизно 7% від тих, хто піддається лікуванню.

Спільно з керівниками міських медичних установ і активістами громадських організацій нами окреслено перспективні напрями та рекомендації, зокрема такі:

– активізувати первинну профілактику серед населення в закладах освіти, медичних

установах, на підприємствах, залучивши спеціалістів медико-соціального спрямування;

– більш активно залучати дільничних та сімейних лікарів для спостереження за хворими на цукровий діабет із рекомендаціями проведення превентивної роботи серед населення;

– необхідні планове виявлення й облік хворих на цукровий діабет, зокрема з уперше виявленою гіперглікемією;

– варто збільшити кількість виїздів мобільних бригад для обстеження осіб із чинниками ризику;

– продовжити роботу з реєстром поповнення й уточнення даних.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лукашевич П., Орленко В., Тронько Н. Сучасні підходи до забезпечення цукрознижувальною терапією хворих на цукровий діабет в Україні. Ендокринологія. 2017. Т. 22. № 1. С. 45.
2. Проект Концепції Державної цільової соціальної програми «Цукровий діабет на період до 2018 р.». URL: <https://www.apteka.ua/article/268315>.
3. Скрипник О. «Правило половин» в українському вимірі. URL: https://dt.ua/HEALTH/pravilo_polovin_v_ukrayin_sk_o_mu_vimiri.html.